

Об'єктивність – безальтернативна

парадигма оцінки проблем забезпечення інформаційної безпеки

О. В. Олійник

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, головний консультант Інституту законодавства Верховної Ради України

У статті проаналізовано інституційно-правові аспекти створення інформаційної безпеки як складової національної безпеки України.

Ключові слова: інформаційна безпека, інформаційний простір, інформаційні ресурси, інформаційна інфраструктура, національна безпека.

В статье проанализированы институционально-правовые аспекты создания информационной безопасности как составляющей национальной безопасности Украины.

Ключевые слова: информационная безопасность, информационное пространство, информационные ресурсы, информационная инфраструктура, национальная безопасность.

The article analyzes the institutional and legal aspects of information security as a component of the national security of Ukraine.

Keywords: information security, information space, information resources, information infrastructure, national security.

Дослідження проблем та ключових напрямів адміністративно-правового створення інформаційної безпеки мають ґрунтуватися на вимогах Конституції України, відправними положеннями яких є: «Захист суверенітету й територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою усього Українського народу» (ст. 17). Найважливішою функцією держави є функція всіх гілок влади: законодавчої, виконавчої, судової. Забезпечення інформаційної безпеки як справи всього Українського народу має включати визначені законом певні види діяльності та обов'язки суспільних організацій, засобів масової інформації та громадян. І ще один важливий аспект вимог Конституції України – кожному громадянину гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, свободу в сфері інформації та інформаційної діяльності. В Основному законі встановлено, що здійснення прав і свобод може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки та інших чітко визначених цілях (ст. 34).

Забезпечення інформаційної безпеки України, як і будь-якої іншої країни, може мати позитивні результати, спрямовані на захист національних інтересів та підвищення рівня національної безпеки лише з урахуванням визначальних факторів. Серед найголовніших доцільно розглянути такі:

– вплив зовнішнього міжнародного середовища, передусім глобалізаційних процесів, на соціально-економічний розвиток, та забезпечення інформаційної безпеки України як важливої складової національної безпеки;

– вплив політичного, економічного, соціально-гуманітарного, науково-технологічного тощо становища України на її інформаційну безпеку;

– позитивні й негативні впливи інформаційної революції на забезпечення інформаційної безпеки особи, суспільства, держави.

При цьому доцільно нагадати, що лише об'єктивність оцінки проблем у сфері, що досліджується, може бути основою для розробки й впровадження виваженої державної політики.

Фактично потенційна та реальна інформаційна загроза характерна для всіх сфер життєдіяльності країни. Вважати, що інформаційна безпека стосується лише інформаційної сфери, тобто сфери обігу інформації, є великою помилкою, що завдає і завдаватиме надалі негативних наслідків національній безпеці України.

Актуальність такого підходу зумовлена тим, що Україна з перших років незалежності перетворилася на об'єкт геополітичних ігор євроатлантичних і євразійських потуг, що в нашому суспільстві політичні сили різної політичної орієнтації ведуть непримиренну боротьбу. При цьому протиборствуючі партії і громадські об'єднання розглядають одні й ті ж самі явища й процеси з протилежних позицій.

Об'єктивність в оцінці подій, явищ, процесів, будь-яких систем життєдіяльності людини, суспільних організацій, держави та її інституцій має бути важливішою умовою та визначеним критерієм як науки загалом, так і наукової діяльності в окремих галузях знань.

Зміст поняття «наука» та «наукова діяльність» визначена в багатьох джерелах. Так, В Ліпкан, О. Ліпкан, О. Яковенко вважають, що наука – це «сфера дослідницької діяльності, спря-

мована на продукування нових знань про природу, суспільство і мислення, яка включає в себе всі умови і моменти цього виробництва» (1, с. 142). Л. Харченко, В. Ліпкан, О. Логінов у своїй праці визначають науку як систему знань про закономірності розвитку природи, суспільства і мислення, а також як окрему галузь знань. А науково-інформаційну діяльність ці вчені визначають як сукупність дій, спрямованих на задоволення потреб громадян, юридичних осіб і держави в науково-технічній інформації, що полягає в її збиранні, аналітично-синтетичній обробці, фіксації, зберіганні, пошуку і поширенні (2, с.79).

У сучасних умовах нейтральний підхід до визначення змісту й ролі науки і наукової діяльності неприпустимий і небезпечний. Особливо це стосується такої чутливої сфери, як забезпечення інформаційної безпеки.

Ми розглядаємо науку як сферу людської діяльності, спрямовану на: розробку й теоретичну систематизацію об'єктивних знань про діяльність; опис, пояснення, прогнозування процесів, подій і явищ сучасного світу на основі з'ясованих законів розвитку природи, суспільства, мислення, що відкриваються; визначення і обґрунтування теоретичних і прикладних знань стосовно конкретних галузей науки, наукової діяльності. Об'єктивність передбачає встановлення в будь-якій галузі знань істини, яка має бути перевірена практикою. Отже, наука має здійснювати активне наукове супроводження та впровадження в життя результатів наукових досліджень.

Об'єктивність в оцінці проблем забезпечення інформаційної безпеки має ґрунтуватися на достовірності, повноті, точності і своєчасності одержання інформації про вплив на націо-

нальну безпеку України: міжнародного середовища, глобалізаційних процесів; постіндустріального цивілізаційного розвитку; внутрішнього політичного і соціально-економічного становища нашої країни; формування висновків без упередження і будь-яких політичних пристрастей, керуючись виключно національними інтересами, легітимно визначеними державою.

Зауважимо, що всі сфери і напрями життєдіяльності як людини, так і соціальної системи загалом містять інформаційну складову. А це вимагає зовнішні й внутрішні інформаційні впливи розглядати в широкому плані як важливі позитивні або негативні чинники щодо подальшого розвитку країни та захисту національних інтересів. Такий підхід відповідає об'єктивному закону інформаційної діяльності – закону інформаційного випередження. В. Лопатін вважає: «... інформаційне забезпечення має випереджати кожний черговий крок щодо прийняття рішень у різних сферах. З цього випливає і зворотне: нерозв'язання проблем інформаційної взаємодії або запізнення обов'язково призводить до серйозного відставання і в інших сферах соціальної діяльності, що сьогодні спостерігається» [3, с. 17].

Після розпаду СРСР в Україні за короткий відрізок часу була створена правова база формування суверенної і незалежної держави. У розділі IX Декларації про державний суверенітет України визначена правова норма щодо основних напрямів розбудови системи національної безпеки України після здобуття незалежності, врочисто проголошено намір стати в майбутньому постійно нейтральною державою, яка не бере участі у військових блоках і дотримується трьох ядерних принципів: не приймати,

не виробляти і не набувати ядерної зброї. Тобто ще в липні 1990 р. Україна визначила правову базу, завдяки якій у майбутньому здійснюватимуться розбудова соціальної системи державності і забезпечення національної безпеки [4, с. 5-9].

Реаліями є те, що через невеликий проміжок часу Україна з багатьох об'єктивних і суб'єктивних причин перетворилася на об'єкт зовнішніх впливів розвинених країн, а в деяких випадках і на об'єкт застосування подвійних стандартів. На перше місце серед комплексу причин доцільно ставити рівень соціально-економічного розвитку незалежної України, яка значно відставала від провідних країн світу. Україна й досі прагне ліквідувати це відставання у багатьох випадках за рецептами США, Європейського Союзу та рекомендаціями міжнародних організацій. Однією з головних причин відставання України і втрати її стартових позицій щодо міжнародного спілкування та співробітництва з іншими країнами є брак об'єктивного аналізу й оцінки власного соціально-економічного становища та прогнозування стратегічних напрямів розвитку, передусім на інформаційно-теоретичному рівні.

Серед чинників, що послабляли спроможність України забезпечити захист національних інтересів, суверенітет країни передусім на інформаційному рівні, з об'єктивних і суб'єктивних причин потрібно визначити такі: недостатня виваженість державної політики щодо пошуку шляхів соціально-економічного розвитку, негативний вплив на розв'язання цих проблем політичними і громадськими організаціями різної політичної орієнтації, апелявання ними до іноземних держав і міжнародних організацій, необме-

жена відкритість України перед іноземними державами та міжнародними організаціями і вплив їх різних представництв та структур на головних напрямках життєдіяльності нашої країни, перекоханість сприйняття і реалізація прав щодо свободи слова, гласності та інших демократичних цінностей.

Інформаційна безпека з точки зору правової науки є складним соціально-юридичним утворенням, що відображає певні соціально-ідеологічні, економічні, адміністративні, інформаційні, моральні та інші відносини у суспільстві, які становлять певну систему поглядів, цільових настанов, керівних принципів, повноважень і напрямів діяльності всіх суб'єктів країни щодо реалізації державної політики у цій найважливішій сфері національної безпеки.

Про необхідність формування системи забезпечення інформаційної безпеки йдеться майже з перших років незалежності України. Для цього вживають певних заходів. Повноваження і функції державних органів, інших інституцій країни визначені в правових актах різного рівня: Конституції України, законах України, Указах Президента України, нормативно-правових актах Уряду України, міністерств, відомств та ін. Під гаслом подальшого вдосконалення державно-управлінської діяльності здійснюється кожний черговий етап адміністративної реформи. До того ж аналіз стану, тенденції формування та розвитку сфери інформаційних складових забезпечення національної безпеки (політичної, економічної, соціально-гуманітарної, науково-технологічної, оборони і державної безпеки та ін.) свідчать про те, що рівень інформаційної безпеки України наблизився до критичної межі, за якою можлива втрата здатності держави забезпечити захист власних

національних інтересів, безпеку особи, суспільства і держави. Україна виявилася неспроможною протистояти таким небезпечним явищам, як «інформаційні та інформаційно-психологічні впливи», як кібернетичні атаки, «інформаційна війна» тощо, що стали реаліями сучасності. Наша країна в багатьох випадках була не готова до впровадження заходів інформаційної боротьби для протидії та послаблення дії зовнішньої і внутрішньої інформаційної загрози.

Глобалізаційні процеси у світі, науково-технологічна революція, світова фінансово-економічна криза та інші зовнішні та внутрішні чинники викликали докорінний переворот в інформаційному забезпеченні життєдіяльності людства, в тому числі – життєздатності, прогресивного розвитку та національної безпеки України.

Об'єктивна оцінка сучасного становища України з боку Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, їх узгоджені заходи і спільна діяльність є запорукою протидії і подолання внутрішніх викликів забезпечення інформаційної без-

пеки у сфері захисту національних інтересів.

Реальністю є те, що в Україні створено умови для штучного вилучення інформаційно-політичних, економічних, соціокультурних та інших складових із системи державної інформаційної політики. Наслідком цього є поширення в суспільстві різних квазітеорій інформаційного спектра. Усе це на інформаційно-теоретичному рівні гальмує осмислення проблем економічного і соціального розвитку, заважає накопиченню в суспільстві певної «критичної маси» об'єктивної і достовірної соціально-важливої інформації, від якої вирішальною мірою залежить вектор розвитку.

Країна, яка не спроможна організувати поєднані в загальну інформаційну систему надійні інформаційно-економічні потоки, що дають змогу прогнозувати і планувати складний комплекс економічного і соціального розвитку на основі досягнень науково-технічного процесу, приречена на втрату економічної самостійності, незалежності, перетворення на сировинний придаток розвинених країн.

Література

1. *Ліпкан В. А., Ліпкан О. С., Яковенко О. О.* Національна і міжнародна безпека у визначеннях та поняттях. – К.: Текст, 2006. – 256 с.
2. *Харченко Л. С., Ліпкан В. А., Логінов О. В.* Інформаційна безпека України: Глосарій / За заг. ред. Р. А. Калюжного. – К.: Текст, 2004. – 136 с.
3. *Лопатин В. Н.* Безопасность экономики информационных технологий в условиях глобализации // Проблемы информатизации. – 2001. – Вып. 2.- С. 10-21.
4. Декларація про державний суверенітет України від 16.07. 1990 р. // Закони України / Верховна Рада України. – К.: Книга, 1996. – Т.1. – С. 5-9.